

ՀԱՆԴԵՍ ԱԶԳԱՅԻՆ

Կը հրատարակուի Զորեքշաբթի եւ Շաբաթ օրերը: Տարեկան գինն է մեկ լիրա օսմանեան: Մեկ քերթը 40 փարա արծաթ: Նամակ կամ ո եւ է գրութիւն պէտք է ուղղել Առ. Մ. Գափամաճեան Կոստանդնուպոլիս, Մերձան ջարդի Բիւշտի Էֆէնտի խանի տակ Մ. Կ. Սարքեանի տպարանը:

ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻԻ 163

1881

ՇԱԲԱԹ 13 ՅՈՒՆԻՍ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ

Ազգ. Ժողովն հինգշաբթի օր նիստ ըրաւ Ամեն Ս. Պատրիարք Հօր նախագահութեամբ եւ առժամեայ ատենապետութեամբ Բ. Ղաղարոսեան էֆէնտի:

Ժողովին զխաւոր աշխատութիւնն եւ ղաւ 1. — Վաւերացումնորնտիր Երեւոյթաւնաց եւ 2. Ընտրութիւն Մայր-Դիւանի եւ նախաքննիչ դիւանաց:

Վաւերացեալ Երեւոյթաւնաց եւ Տեարք Վիչէն Գապարաճեան. — Մինաս Էմիրեան. Թագաւոր Էրկանեան (Սամաթիայէն) Համբարձումիփէկճեան (Գուրուչէյմէէն) եւ Տիգրան Բարաղամեան. — Սահակ Ղաղարոսեան եւ Մկրտիչ Կիւմիւշեան (Պալատէն):

Մայր-Դիւանի ընտրութեան արդիւնքն է Տ. Յ. Մէրեէմ-Գուլի Ա.՝ Տ. Ա. Ալթուն-Տիւրքի Բ.՝ եւ Բ. Ղաղարոսեան Գ. Ատենապետ. եւ Տ. Մ. Չօպանեան Ա.՝ Տ. Ն. Պոյաճեան Բ.՝ եւ Տ. Տ. Հիւնքեարպէյէնտեան Գ. Ատենապետ:

Սոյն ընտրութենէն ետեւ նորընտիր անդամք Դիւանը բաղմեցան:

Կարգը գալով դարձեալ Միջազգիւղի ընտրութեան տեղեկագրին՝ ըստ որում բողոքոյ ենթակայ էր, կարեւոր վիճաբանութենէ մը յետոյ նախաքննութեան յղեցաւ:

Սորա յաջորդեց նախաքննիչ դիւանաց ընտրութիւնը:

Ներուի մեզ ըսել թէ հակառակ ինչ ինչ իրաւացի դիտողութեանց՝ խիստ հապճեպով կատարեցաւ, մինչդեռ կրնար յաջորդ նստին ալ ձգուիլ, որովհետեւ խնդրոց օրինաւոր լուծմանն համար հարկ էր նախաքննիչ դիւանաց ընտրութիւնը խնամով կատարել:

— Ըսել չեմք ուղեր թէ ընտրեալք անարժան անձինք են. քա՛ւ լիցի, մեծ մասամբ խիստ արժանաւոր անձինք են. բայց եթէ ժամանակ տրուէր (ըստ որում ցանկը սրբազրելի է*) Ժողովը միջոց կունենար խորհելու եւ սրբադրութիւն կատարելու:

Սոյն դիտողութիւնը կընեմք անոր համար որ՝ Ազգ. Ժողովը միայն խորհող եւ որոշող Ժողով է, ուստի պէտք չէ որ հապճեպով դործ տեսնէ:

Հապճեպով դործ չտեսնելու համար ալ պէտք է որ խօսք ուղղող Երեւոյթաւնացի խօսք տրուի, երբ խօսք կուղէ եւ երբ կը յայտարարէ մանաւանդ թէ արդարացի դիտողութիւններ ունի:

Եթէ խօսք խնդրողին իրաւունքը զլաց-

* Կը հաւատեն թէ ցանկին պատրաստութիւնն ալ հապճեպով կատարուած է: Ծ. Խ.

ուի և խօսելու ազատութիւնը չյարգուի, աւելորդ է ըսել թէ Երեսփոխանութիւնն այլ ևս նշանակութիւն չունենար:

Սահմանադրութիւնը կըսէ «մինչև որ կարծիքները չըստաւորուին, խնդիրները չլէի չեն դրուիր»:

Այս անդամուան համար այսքանը բաւական համարելով հարկ կը համարիմք հրապարակաւ յիշեալ օրինական (և ոչ կանոնադրական) արամադրութեան վրայ հրապարակ Մայր-Դիւանին ուշադրութիւնը:

Հ Ս Յ Կ Ի Ն Ն

Կամ իզական սեռին դաստիարակութիւնը

Ա.

Սոյն կարեւոր նիւթին վրայ գրել խօստացեր էինք այս առումը Լոյսի մէջ, և ինչպէս կը յիշեն ընթերցողք, բուն շարժառիթ եղած են Պ. Գ. Նիկողոսեանի յօդուածոց առթիւ Թէրճէմանը-Էֆքեար անուն լրագրին մէջ Պօլսեցի ստորադրութեամբ անշնորհք քննադատութիւնքն (իմա՛, բծախնդրական շաղկրատութիւնքն) որով Պօլսեցի Հայուն ինքնակոչ Պօլսեցին կը խեղաթիւրէր բուն խնդիրն, անշուշտ չհասկնալով և առանց հասկնալու գրածներն յիշեալ շողորթութիւն մէջ հրատարակութեան շնորհ գտնելով:

Եւ որպէս զի լաւ հասկցուի թէ ինչ ըսած է Պ. Գ. Նիկողոսեան, հարկ կը համարիմք աստ նորա բուն խօսքն յառաջ բերել՝ «Կնոջ և մօր իտէպը պէտք չէ ի Թրանսա ուրոնել . . . մինչդեռ Եւրոպայի իմաստասիրաց ոմանք Հայ կնիկն իբրև օրինակ կը ներկայացնեն, սոքա արհամարհելով իւրեանց սեպհական քոյրերի անճանաւորութեան մէջ յայտնուող ազգային պարծանքն, կը հետեւին միայն Եւրոպական կօկօտներին, . . . Չարմանալի չէ ուրեմն որ այսպիսի իտէպը նէրին հետեւողներու յաջորդուհիք և նոցա պրօգրամով մեծացած սաները պիտի լինին ՈՉ ՀՍԾ ԱԶԳԻ ՄՍՅՐԵՐ՝ այս բառի հայկական մտքով, այլ միայն նորա մէջ կօկօտներ

աճեցնող և ազգի ապագան խորտակող էակներ . . . »:

Աւասիկ Պ. Գ. Նիկողոսեանի բուն խօսքն, որ չեմք գիտեր ազգային զգացման, Հայ-Իգգական սեռին և երկու Հայուհեաց ընկերութեան արժանապատուութեան հակառակ ինչ տեսնել կարծեր է Թէրճէման և իւր Պօլսեցին:

Չհասկնալ, չգնահատել և չիլ տեսնելն ամօթ չէ. բայց չիլ գատելն և ծուռ տրամաբանելը մեծ ամօթ է, մանաւանդ խմբագրի մը, որ գտնէ գրած նիւթին տէրն ըլլալու և հասարակաց միտքն ու կարծիքը շփոթելու, նախապաշարելու և վայրապար յուզելու չէ:

Պ. Գ. Նիկողոսեանի ըսածներուն տրամաբանական հետեւութիւնն է. — Հայ-Իգգական սեռն հայկական և ո՛չ Եւրոպական հոգւով դաստիարակելու է:

Ինչ ըսել կուզէ Պ. Գ. Նիկողոսեան իւր այս խօսքովն. — Հայ-Իգգական սեռին տըրուած դաստիարակութիւնը բոլորովին համաձայն չէ Հայ-Իգգական սեռը ճշմարիտ Հայ կլին ընելու:

Միթէ ճշմարիտ է Պ. Գ. Նիկողոսեանի սոյն առարկութիւնն. — այս է բուն խնդիրը, զոր գործնական ապացոյցներով պիտի բացատրեմք յաջորդ յօդուածով:

Արդ՝, ո՛ւր Պ. Գ. Նիկողոսեանի հոգին, և ո՛ւր Թէրճէմանը — Էֆքեարի և նորա Պօլսեցւոյն խայտառակ հակացողութիւնը:

Թէրճէմանը — Էֆքեար եթէ չգիտցած և չհասկցած խնդիրներուն վերայ լուծութիւն պահելու առաքինութիւնն ունենար, և եթէ անշուշտ դիտումով մը գրգռիչ չկոչէր զՊ. Գ. Նիկողոսեան, Թուրք թերթերն ալ՝ ուրք առիթ կը փնտռեն Հայոց ազգին վերայ յանիրաւի յարձակելու, միթէ այնքան անտելի փառք կը դրանէին, վա՛ստ, զոր առատօրէն կը մատակարարէ հայուն դրամովը սնած ու զարգացած Թէրճէմանը — Էֆքեար լրագիրը:

ԱԶԴԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

(ՏԵՒԻՆ 162)

Այն տեղերէն ժիր ու առողջ երիտա-
սարդք չեն գնար մեծ քաղաքաց մէջ մնալ եր-
կար տարիներ որ փող չահին, թունաւորե-
լով իւրեանց կեանքն այն տեղեաց դարչահոտ
մոնոլորտին մէջ: Հայաստանի մէջ գրեթէ չը
կայ մի անկիւն որ ի վաղուց իւր աւանդական
և յատուկ զբաղմունքն չունենայ: Հարկ է
ջանամք որ այդ արհեստաւորներն տակաւ
առ տակաւ կատարելագործեն իւրեանց սեպ-
հական ձեռագործներն, օգուտ քաղեն աւե-
լի հողին տուած պարգեւներէն և այս ուղ-
ղութեան ձեռնարկութիւնն ո՛չ կնճռալից ե-
ղանակաւ կաղմակերպեալ ընկերութեանց կը
կարօտի իւրեանց դիւաններովն, մասնաժո-
ղովներովն, յանձնարարութեանովն, գրաբա-
եան և աշխարհաբառեան կուսակցութիւննե-
րով և ոչ իսկ մեծամեծ ծախքերով ազդին
վերայ բեռնանալու պէտք կը դնէ: Գործնա-
կան և ամենապարզ միջոցներ բաւական և
տնտեսական մասին մէջ իսկ, ինչպէս և դըպ-
րոցական դաստիարակութեան մէջ, վերացա-
կան և փուճ տեսականութիւններն ծրծաղե-
լի ցնորքներ են:

* * *

Կ. Պօլսոյ մէջ մի նորակազմ ընկերու-
թիւն, առաւել քան զայլս ըմբռնած, կը
թուի թէ տնտեսական ուղղութիւնն է կարե-
ւորագոյնն որ Հայաստանի տալ պէտք է,
բայց նա ևս կերելի թէ հեռի չէ՝ բոլորովին այն
սկզբունքէն՝ որ Եւրոպական ուղղութիւնն նաև
մեզ համար մերձեցուցանելի կը կարծէ, վասն
զի կը տեսնեմք որ ամեն բանէ յառաջ երկ-
րագործական մի դպրոց հաստատել* է ի

(*) Ճիշդ տեղեկութիւն ունիմք որ Արուստա-
սէր ընկերութեան Մուշի մէջ բացած երկրագործա-
կան վարժարանը միայն տեսական կերպիւ ուսում
չաւանդէր, նաև գործնական եղանակաւ կրօնա-
դուի ուսումնն անդ, թէ նորա ծրագիրը մասնագի-
տաց խորհուրդովն և օժանդակութեամբ պատրաստ
ուած է և թէ ի գաւառս մասնագիտաց հետ յորա-
րեւութիւն հաստատուած է վերջերս: Ծ. Խ.

Մուշ: Ինչ բանի համար է այդ դպրոցն:
Միթէ՞ սա բացուած է, վասն զի Պրանսայի
մէջ նոյն անուամբ մի դպրոց կայ ի Կոնյոն:
Բայց Պրանսայի և Հայաստանի հանգամանք-
ներն մի և նոյն է արդեօք: Պրանսան երկրին
անձկութեան և հողին քիչ արգաւանդ լինե-
լուն պատճառաւ, հաղարաւոր գործնական
միջոցներու դիմել ստիպուած է, որ բերքն
աւելի աւատ լինի, և այս նպատակին հաս-
նելու համար ահագին դրամագլուխներ վը-
տանգի կը դրուին: Նոյնն է միթէ և Հայաս-
տանի համար, ուր բնութիւնն ժլատ չէ՝ բը-
նաւ և մարդկային վաստակն հաղարապատիկ
կը վարձատրէ: Նոյն իսկ Կոնյոնի երկրա-
գործական դպրոցէն արդէն բազմաթիւ Հայ
աշակերտներ դուրս եկած են փայլուն քըն-
նութիւններ տալէ և վկայական ստանալէ
վերջն, և սակայն, ինչպէս կըսէր շատ ան-
գամ մեր հայրն, երկրին մէջ սոխ մ'աւելի չը
բուսաւ:

* * *

Համեստ լինիմք ուրեմն առ այժմ մեր
ձեռնարկութեանց մէջ, չթուիմք այնքան
բարձրերէն, որպէս զի օգտի ժողովուրդն մեր
ջանքերէն, Գոհանամք ամեն ուրեք խրատելէ
երկրագործն, լաւ սերմեր հայթայթեմք նմա,
դիւրին միջոցներ ցոյց տամք հերկելու, քա-
ղելու և քաղուածն շահաւոր ընելու համար:
Մասնագիտաց ձեռք և բուն իսկ իւր դաշ-
տին վերայ, և ոչ մի դպրոցի մէջ, գիւղացիին
պակասութիւններն ցոյց տամք: Հայ գիւղա-
ցին, որ ամբողջ Եւրոպիոյ գիւղացիներէն ա-
ւելի ուշիմ է, լաւ կը գնահատէ իրեն շահա-
ւոր եղած միջոցներն և երախտագէտ սրտիւ
կընդունի մեր նուէրներն և մեր խրատներն:

Տ. Փ.

(Յաւելք Եւսի)

ՎԱՆՈՐԷՅԻՅ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Ազգային լրագիրք կը ծանուցանէին թէ
նոր Վանօրէից խորհուրդ մը կազմուել է:

Մեր նպատակը չէ դիտնալ թէ սոյն նո-
րակազմ խորհուրդն ինչ պիտի քնէ. — շատ

հաւանական է թէ խիստ դեղեցիկ ծրագիրներ պիտի պատրաստէ : բայց բուն խնդիրը սա է թէ ի՞նչ արդիւնք կը խոստանան թուղթի վերայ դեղեցիկ ծրագիրներ , երբ գործադրութեան չեն դրուիր :

Նախորդ վանօրէից Խորհուրդն ալ որոյ անդամ կը գտնուէին Տ. Գրիգոր եպիսկոպոս , Հայր Օրմանեան , Տ. Եղիշէ Վ. Այվազեան , Ա. Մէրեճմ Գուլի , Ա. Այվազեան , Գ. Ապտուլահ էֆէնտիներն և Լոյսի Խմբագիրը , վանօրէից բարեկարգութեան , նոցա կառուածոց ապահովութեան և վանական վարժարանաց ուղղութեան նկատմամբ ծրագիր մը պատրաստեց այնքան խնամով և այնքան աշխատութեամբ (նոյն ծրագիրը Լոյսի մէջ հրատարակած եմք) , սակայն ի՞նչ եղաւ և ո՛ւր մնաց արդեօք :

Մեր դրութիւնն է գոգցես միայն ժողով , Խորհուրդ , Յանձնախումբ և Մասնախումբ կազմել , առաջարկութիւններ կայել և թուղթի վերայ ծրագիր պատրաստել և այսպէս կարծել ու հաւատալ թէ ազգային բարեխաղութեան համար կ'աշխատիմք , և սակայն երբ ուղեմք քննել թէ հիմնական ի՞նչ բան ըրած եմք գործնականին մէջ , այն ատեն կը տեսնեմք մեր բուն վիճակն , որ բնաւ մխիթարական և բնաւ գոհացուցիչ չէ :

Արդ , ե՞րբ արդեօք գործնական ազդմը պիտի ըլլամք . — երբ պղատոնական յոյսերով և երեւակայական գաղափարներով ապրելէ դադրիմք :

Ե՞րբ արդեօք պիտի դադրիմք . — այն ատեն , երբ գործելու ժամանակն անցնի :

ՆՇԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Ներսէսեան Մեծապատիւ Գրիգոր էֆէնտիի որդի Աղնուաշուք Ներսէս էֆէնտի Ներսէսեանի Մաքսուտեան Վսեմ Սեպուհ էֆէնտիի դստեր՝ Աղնուափայլ օրիորդ Նարդիկի հետ նշանադրութեան հանդէսն հինգշաբթի օր ազգային Պատրիարքարանի մէջ կատարեցաւ ի ներկայութեան Ամեն Սրբաղան Պատրիարք Հօր և երեւելի անձանց :

Հարսանեաց հանդէսն ալ խիստ շքեղ փառաւորութեամբ պիտի կատարի վաղն , Իւսկիւտար , Իճատիէ Ներսէսեան Մեծապատիւ Գրիգոր էֆէնտիի ապարանը :

Պսակի օրհնութիւնը Ս. Պատրիարքը պիտի կատարէ , շրջապատեալ յեպիսկոպոսաց , վարդապետաց , քահանայից և դպրաց :

Ն. Ներսէսեան էֆէնտիի և Օր. Նարդիկի աղջիկ բնաւորութեանը , բարեք դաստիարակութեանն և բարձր կրթութեանը վրայ արդէն ամեն բարձր ընկերութեանց մէջ խօսարդար գովեստով կը խօսուի : Այս երեւոյթն իրենց արժանեացն անժխտելի արդիւնքն է , ընդ որ կը բերկրիմք , տեսնելով որ այսպիսի բարձր կրթութիւն ստացող անձինք մեր մէջ ալ կը գտնուին , որք իրաւամբ պատիւ կը բերեն մեր ազգին :

Երեքշաբթի օր ալ ի Խասդիւղ հարսանեաց հանդէս մը տեղի ունեցաւ : Պէլճիքացի անուանի ճարտարապետ Պ. Տիւլիւնաթ Էքսէրճեան Մեծ Տելեմաք էֆէնտիի քենիլն օրիորդ Պայծած Գաղանճեանի հետ ամուսնացաւ ըստ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ արարողութեան :

Մեր խնդակցութիւնը կը յայտնեմք սոյն սիրակցորդ ամուսնորդն , որք նոյնպէս լաւ դաստիարակութիւն ստացած են , և յարգանաց ու մեծարանաց արժանի :

ՀԱՅ ԿՂԵՐՆ

Է.

(ՏԵՒԷ՝ 161)

Ինչպէս նախորդ յօդուածովն ըսինք , մեր առաջնորդութիւններն մեծագոյն մասամբ անստույգ ու անկերպարան վիճակի մը հոսած են ի ձեռն շահամուլ և տոգէտ կղերականաց և թէ Աղք. Իշխանութիւնն ալ անհասկանալի տնտարբերութեամբ մը քաջալերած է զայնպիսի իրենց չարադրութեանցն ու տղազամուս արարմանցը մէջ տղատօրէն և սոսնձարձակ իրենց ուղածն ընելու :

Մեր նպատակը ներկայ և կամ նախորդ վարչութիւններն ամբաստանել չէ , այլ բուն իրողութիւն.

ներն իրենց պարզ և մեկին ձևովն ներկայացնել և ողջախոհ աղագայնոց ուղիղ դատաստանին յանձնել զանոնք՝ տեղեկանալու համար թէ ո՞վ է մեղաւորն , և թէ իրօք Ազգ. Իշխանութիւնն ես ստացած է կը զերականութեան ներկայ անկման պատճառն , ինչպէս հաստատել ջանայինք մեր նախորդ յողջածոյն և կարծեմք ըստ բաւականին յաջողեցանք ալ :

Դէպքերն դժբաղդաբար կը հաստատեն մեր ըսածներուն ճշմարտութիւնն , ուրեմն յիշեմք աստ մի քանին՝ մեր ըսածներուն ճշմարտութիւնն գործնականապէս ապացուցանելու համար, դէպքեր որ ժամանակակից են մեզ և խիստ առնջութիւն ունին կը զերականութեան անկման խնդրոյն հետ :

Ամեն ուշադիր աղագայնոց յայտնի է որ Խարբեր դու ընդարձակ և բազմազայ գաւառն քանի քանի տարիներէ ի վեր խռովութեան ու յուզման դաշտ մը դարձած է . երկու վարդապետներ՝ երկուքն ալ տեղացի՝ Սարգիս Վր. Վարդապետեան և Պետրոս Վր. Բագրատունի , իրենց անարդ շահախնդրութեան ու փառամոլութեան զոհած են զայն , մին կը հրաժարի առաջնորդական պաշտօնէն , միւսն զանադրան հնարքներով վերստին կը բարձրանայ առաջնորդական աթոռն . սակայն հրաժարեալն միշտ նոյն գաւառին մէջ է և ի նորոյ կուսակցութիւններ կը կազմէ յաջորդին տապալելու համար :

Երկու տարի անաջ Ազգ. Վարչութիւնն վերջապէս կը պարտաւորի յիշեալ երկու վարդապետներն միանգամայն Խարբերդու վիճակէն հեռացնելու որոշում տալ : Սարգիս վարդապետի դէմ՝ որ նոյն ժամանակ Խարբերդու Առաջ. Տեղապահութեան պաշտօնի վրայ կը գտնուէր , ծանր ամբաստանութիւններ պարունակող ժողովրդային հանրադրեր կը տեսնուին ի Պատրիարքարան , և Պատրիարքարանէն կը հեռագրուի առ Սարգիս վարդապետ՝ որ շուտով Խարբերդէն մեկնի և երթայ առանձնանայ ի Ս. Կարապետի վանս Մշոյ մինչ ի նոր տնօրինութիւն , և Պետրոս վարդապետի ալ կը հեռագրուի որ տնայապաղ ի Պոլիս գայ քանի որ գտնուած տեղն պաշտօն մը չունէր արդէն : Պետրոս վարդապետ վերջապէս շատ դժուարաւ կը հաճի Պոլիս գալ և մի քանի ամիս հոս մնալէ ետք՝ Պատրիարքարանէն կը խնդրէ Սեբաստիոյ Ս. Նշանոյ վանքն երթալ առանձնանալ ժամանակ մը իր առողջութիւնն դարմանելու համար : Ազգ. Վարչութիւնն կը հաճի ասոր . բայց Պետրոս վարդապետ փոխանակ Սեբաստիոս երթալու՝ ուղղակի չունջն նորէն Խարբերդ կ'առնէ , ուր որ վերջին յուզմանց մէջ նորէն մեծ դերեր խաղաց՝ գուցէ խնդարով Պատրիարքարանի քիթին . տարի մ'է պիտի որ կրկին անգ կը գտնուի՝ ամեն օր իր նպատակն յառաջ վարելու համար գործելէ չգալիր և առաջնորդ Կարապետ վարդապետն իւր համախոհներուն շնորհիւ յաջողեցաւ հեռացնել և այժմ՝ ես ինչպէս

ամենաստույգ աղբիւրներէ տեղեկացած եմք , իւր առաջներն նորընտիր առաջնորդ Յակոբ Կախկապուսի դէմ՝ ուղղած է , որ գուցէ զայն ալ փոխյներով՝ կըրկին առաջնորդական աթոռն ինք կարողանայ կորզել , այսու ամենայնիւ զարմանալին այն է որ Պատրիարքարանն բնաւ ձայն մը չհանեց նորա այս ծայրայեղ յանդգնութեանց դէմ , և այժմ՝ ես անտարբերութեամբ հանդիսատես կը լինի նորա «աղագայն» արարմանցն և սուտ չդիտող և անտեղեկի կը ձևանայ այս ամեն պարագայից : Միայն այսչափ չէ . աւելի զարմանալին կայ . Սարգիս վարդապետ ալ փոխանակ պաշտօնական հեռագրին հնազանդելով Մշոյ վանքն երթալու՝ կենէ ուղղակի Պոլիս կուգայ , հոս մէկ երկու ամիս կը թափառի անդին ստղին և վերջապէս այդ յանցաւոր և Ազգ. Իշխանութեան կողմէ արքայական դատաւարութեալ վարդապետն Վարչական որոշումը վեց ամիս առաջ Առաջ. Տեղապահութեան պաշտօնով Չարսանձագ կը զրկուի՝ որ այժմ նոյն գաւառէն ալ սկսած են բազմազան բողոքներ տեղալ նորա ազգամիտ գործոց նկատմամբ : Եթէ Սարգիս վարդապետ յանցաւոր չէր , ինչո՞ւ արքայական վճիռ տուցաւ , և ի՞նչ են այնքան ծանր ամբաստանութիւններն . իսկ եթէ յանցաւոր էր , ինչո՞ւ համար նորէն այնպիսի մի առաջնորդական փառական պաշտօն յանձնեց նմա Ազգ. Վարչութիւնը : Ասոնք այնպիսի դարձուածքներ են՝ որոնց մեր խելքը բնաւ հասած չէ . միայն սա չափը կըսեմք թէ՛ այսպիսի պարագաներ յաւալի է ըսել , կրնան զօրեւոր մ'ալ Ազգ. Իշխանութեան անկողնախալութեան վրայ սեւ ստուէր մը ձգել : Ահա այսչափ կըսեմք միմիայն , և հասարակութեան մէջ գայթակղութիւն չը բերելու համար կըզաշնամբ տեսին խօսելէ :

Այսօր Եդեսեան առիպողաբար Պոլիս կը կոչուի , և ո՞վ կը տարակուսի թէ՛ գուցէ վաղն աւելի ընդարձակ գաւառ մը չլրկուի իր «աղագայն» դիտումներն անդ ես յառաջ վարելու համար . սպասեմք քիչ մ'ալ :

Մեր այն գրածներն բնաւին չարակամութեան արդիւնք մը չեն , և սրտերնուս դառն կսկիծէն է միայն . եթէ քիչ մը կծու կը խօսեմք , մենք Ազգ. Իշխանութիւնը չեմք ամբաստանել , այլ անոր ազգամիտ անտարբերութիւնը կը դատաւարտեմք , որմէ օգուտ քաղելով նաեւ Հռովմէական և Բողոքական քարոզիչք Հայրենեաց մէջ մտեր ջարդ ու բուրդ կընեն անդադար Հայաստանեայց ուղղափառ Ս. Եկեղեցւոյ միամիտ դաւանները : Կորուստ մը՝ որ անդարմանելի է , և որուն պատասխանատուութիւնը պատմութեան և ազգային առաջ գլխովին Ազգ. Իշխանութեան վրայ կը ծանրանայ դժբաղդաբար : Բազմազայ ընդարձակ գաւառներ առանց հովուի և զմանս եւս անխիղճ և շահամոլ եկեղեցականաց ձեռք ձգեր ենք , և մեր հոս բժուկն և սին ու տիրացուական խնդիրներով ժամանակ կը

վառնեմք և խաբուսիկ յոյսերով կը սնանիմք, մինչդեռ անգին օրէ օր կորստեան վիհեր կը բացուին մեր առաջ և Հայաստանի Հայ ժողովուրդն հետզհետէ ձեռքէ ելնելու միայն է: Մեր Ազգ. Իշխանութիւնը պարտի իր բոլոր ուշն Հայաստանի միայն դարձնել և բառնալ անտի ընդ միայթ դաս մը ազգամլաս որջացեալ եկեղեցականներն՝ և նոցա տեղ բանիւ թուն և իրենց Ս. Կոչմանն արժանաւոր մարդիկ զըրկել և ահա այս կերպով թերեւս դարմանալին մասամբ խիբ Հայրենեաց մահաօրիթ աղէտները, զի Հայ կղերականութիւնը կրնայ տակաւին օգտակար ըլլալ ազգին, միայն թէ իր սրբազան նախահարց գծած շաւղովն ընթանայ՝ որուն ամենէն աւելի փափաքողներէն մին եմք:

(Շարունակելի)

ՃԻՎԱՆ

... Խմբագիր

Երբ կը տեսնենք ամեն երկիրներու մէջ բարեսիրական և մարդասիրական զգացմունքը այնքան առաջ գացած ու զարգացած է, յորս ճանճերու, ըզեցներու, տնիծներու, մուկերու, ճնճղուկներու և ամեն տեսակ կենդանիներու համար հովանաւոր մեծամեծ ընկերութիւններ կան ու կը հաստատուին, որ մեծ զարմանք կը պատճառեն:

Կ. Պօլսոյ մէջ ալ կան թէպէտ այնքան ընկերութիւններ, որ մեծ եռանդով ծրագիրներ կը կազմեն և փայլուն նպատակներով կանոնադիրներ կը խմբագրեն. սակայն չը կան և հաստատուած չեն դեռ մարդ. արարածներու համար հովանաւորական ընկերութիւններ, որք դո՛ւնէ նոցա (մարդ արարածոց) զառամական հիւանդութիւններն և բանդագուշանքները դարմանելու նպատակ ունենան:

Այս մասին մտադիր էի դիմել և խընդրել մի քանի ճարտար բժշկաց՝ հրաւեր կարգալով ձեռնարկել անմիջապէս խնամք տանելու համար մանաւանդ մի քանիներուն, որոց բժշկական հոգատարութեան խիստ սովորողական հարկ կայ:

Բայց մինչև այդ բժշկական ընկերութեան կազմակերպիլն ընդ նախագահութեամբ Տօք. Մունճէրիի գոհ եմ որ առժամանակեայ դարման տանելու ցանկութիւն ունեցող պատրաստ մէկը կայ, մի ճարտար և հայասէր

լրագիր, որ ապաստան կուտայ անմիջական խնամոց կարօտներուն՝ որոց գլխաւորներէն պէտք է համարիլ իւր օրինաւոր ամուսինն երկու թշուառ զաւակներովն արձակելու բարեխղճութիւնն ունեցող անձը, որ բաց այլոց՝ Ղալաթիա, Գէմէր ալթը կսչուած փողոցը Գարաս անուն գինետան դիմացը առ մեծապատիւ խաղացողս ունեցած անվճար պարտուց փոխարէն՝ քթին վրայ կարմրուկ նշանով մը և Խալաթիա պահականոցէն Ֆելէ Էֆէնտիսի տիտղոսովն վարձատրեալ է և որ մի և նոյն օրը Հայոց մեծ ընկերութեան Ընդհանուր Ժողովոյ սրահը ամենէն աւելի պողոտացնողը եղաւ, և որ շառլաղան և շատ մը . . . ական լսանալ պիտեցին է:

ԶԱՆԳԱԿ

(Յաւել Բոնի)

ՄԱՆՁՈՒՄԷ ՄԱՍԻՍ ԵՒ ԼՈՅՍ

Մանգումէի Խմբագրապետ Մեծ. Կ. Փանոսեան Էֆէնտի իւր լրագիրն 20 փարայի իջեցնելէ զատ՝ Ազգ. Հիւանդանոցին ալ շարաթական հոց տալու ձեռնարկութիւնն ըրաւ:

Այսպիսի կրկին օգտակար ձեռնարկութիւն մ'ինչպէս կատարուէր, ժողովուրդէն խիստ լաւ ընդունելութիւն գտաւ:

Կը լսեմք թէ Մասիսի Խմբագրապետ Մեծ. Կ. Իւթիւճեան Էֆէնտի ալ մտադիր է այս երկուշաբթիէն լրագիրն զինը 20 փարայի իջեցնել և շարաթական մի կապել Ազգ. Հիւանդանոցին:

Բնաւ տարակոյս չունիմք թէ մեր աղիւս պաշտօնակցին այն կրկին օգտակար ձեռնարկն առաջնոյն նման ժողովուրդէն լաւ ընդունելութիւն պիտի գտնէ:

Մեր ալ որոշած եմք յիշեալ բարեպաշտական հաստատութեան մէջ ուսում տանող որր և աղքատ տղայոց յատուցադիմութեանն ի նպաստ 500 դրը տալ ամիսն, եթէ 500 օրինակ Լոյս ձեռքէ ծախուի:

ԶՈՒԱՐՃԱԼ ԻՔ

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

Բարկութենէս ալ հիմա կրակ պիտի կտրիմ, խիկար:

— Ինչո՞ւ, ինչո՞ւ, ինչ կոյ, տէր իմ:

— Ինչ պիտի ըլլայ, տարուշ, ճիտե՞ս կոր ինչ ըլլալը. ո՞ր կիր երէկունէ ի վեր:

— Տէր իմ, կաղաչեմ, մի բարկանաք, մեծապատիւ բաժանորդներէն ստակ հաւաքելու համար պարագ տեղը այնքան աշխատելէ և արիւն քրտինք մոնալէ ետեւ մէյ մ'ալ ինչ ըլլայ նէ աղէկ :

— Ըսէ՛ նայիմ, ի՞նչ :

— Մէյ մ'ալ նայիս որ ինքզինքս Ծիւօրեայ գտայ, և ստոր համար այնքան բարկացայ, որ եթէ մեծապատիւ Թէրճէմանը քովս ըլլար նէ լեզուս պատառ պիտի ըլլար :

— Էյ ըսէ նայիմ, ի՞նչ տեսար :

— Բարկութիւնս անցնելէն ետքը կամայ կամայ ճանրայ ելայ և շունչս շխիշիտակ Այստէֆանոս առի :

Հոն ինչ տեսնամ նէ աղէկ :

— Ի՞նչ :

— Մե՛ծ, մե՛ծ, խոշոր փորով մարդ մը, որ այգիի մը պատին վրայ կայնած և ձեռքն ալ տրամպէկի պէս ուռեցած փորին զարնելով՝ կը պարծեւնար ու կըսէր « պապամըն պու թէքմիլ մալլերի քլէնիմ տիր » :

Նայեցայ որ չխնդալը ձեռքս չէ, քո՛հ, քո՛հ, խնդացի :

— Ինչո՞ւ խնդացիր, Խիկար :

— Բայց, տէր իմ, ինչո՞ւ չխնդացի. մեծ փորլու մեծապատիւ աղան իր հօրը ունեցածովը կը պարծենար կար :

— Աղ ալ զարմանալու բա՞ն է. մարդը նայեր է որ ինքրիմէն պարծենալու բան մը չունի նէ, հօրը ունեցածովը կը պարծենայ կոր. սա ալ սա խելքով պիտի էրթայ. ինծի սա ըսէ նայիմ, գիւղին դարոցը տեսա՞ր :

— Տէր իմ, ինտո՞ր դսիրոց, դսրոց չի տեսայ ամայ, մառանիօգի խանութ տեսայ :

Ե Ս

Տ Թարեկան աշակերտ մը առ պարոն Պ. Ք.

Պարոն, դասիս իմաստը չկրնալ հասկնալուս համար չեմ կրնար կոր գոց ընել. այս բանը ինծի մեծ զահմէթ կուտայ կոր, չե՞մ կրնար արդեօք դասըս սորվիլ առանց թութակի պէս գոց ընելու, ուստի կաղաչեմ որ սա նախադասութիւնը բացատրէք. —

Պարոն Պ. Ք. — Այսօր թաղականները զիս բարկացուցած ըլլալով՝ գլուխս սաստիկ կը ցաւի կոր, որիւ առան կը բացատրեմ. —

Աշակերտը. — Ուրեմն հիմա գոց չընենք դասերնիս :

Պարոն Պ. Ք. — Ո՛հ, այս անգամ գոց մի ընէք :

ԱՊՏԱԿ

Կէօղուն այտըն, ուստա Մեղքօն :

— Նէ օ, խոյր օրս :

Նէ՛ օլաճագ, իշիթ մէտի՞ն, սէնինքի ալտը երևիւյիւ վէրտի. —

— Նէյէ՛, նէ՞ օլտու քի :

Նէ՛ օլաճագ, աղլը վէ տիրայլթի իլէ պու կիւնլէրտէ պէյլէք պէյլէք պիր մլմուրիլէթէ կէչտի միլլէթտէ : —

— Ամուս կթտին ո՛, հա՞նկը արժանիքի իշին :

Ատամ սէնաէ, արժանիք նէ՞ տիր. պու կիւնլէրտէ կէնէ քի՞մ պիլիր նէ՞ չըգաճագ իշի վարտըր. իշտէ պէլլի ես, ասըլ իշին բունարընը կիւտիպ էլէ ալմըշ, եարվար եագար օլմուշ, րէճա իթմիլ վէ տիր ազուտ զիյատէճէ միւտահանէ իթմիլ օլմալը, քի մէմուրիլէթէ կէչտին տէ՛ կաղէթալարտա վէ նաս պէյնինտէ իսմի շէօհրէթլէ սէյլէնաին. —

— Միւտահանէ՞ մի, հի՛շ օ ատամ էյլէ խալթէտէ՞ր մի. ճշմարտախօսութիւն իշին եարատըրմըշ պիրի տիր. մինտէր դագապկէրի կիպի օթուրտուրու եէրտէ օգկասը թամամը թամամընա ճշմարտախօսութիւն սաթար :

Սաթար ամա, քիմէ՞ . . . հէ՛մ պիլի՞րմիսին, տէտիլինի թաստիգ էտէյիմ, օ տէրէճէ ճշմարտախօս տըր քի, հագգընտա եաղըլպտա պիրի պիր դիտուղութիւն էտէրտէ, նա՛ գոյլուք, սօլուկ ոլմատան Թօսեա սայըսը կիպի գաշար. —

— Էյյտէ խէ իշտէ մէմուրիլէթէ կէչրէճէք ասըլ ատամը պուլմուշար . . . :

Պագարըմ քի սէնաէ բէք գըսգանճարն. նէսի՞ վար, այց պոս, եիւշ սուրաթ վէ բէլլէ գուլադ եէրինտէ, բէք էյի ատամ սըր. հէ՛մ չաղըշըր, հէ՛մ իշ պուլար [ֆագաթ չօղլարընտա դիյան վէրիր իմիշ նէ՞ դարարը վար, դարար քեարըն օրթաղը տըր] . բէք էյի վէ իշիլեզար ատամ տըր. ամա պիր աղ կատիլածոտ ըմըշ, պիր չօգքէնաինէ պէյէնիլ իմիշ, գըսգանճ ըմըշ, պաղգանըն իլէրլէմէսինի հաղ իթմիլ իմիշ, բէնտիլինի ամենագէտ վէ ամենակարող եէրինէ գօր ըմըշ, հաթըր սայըլըր սոյունտան տա իմաստակ ըմըշ . . . —

— Պէ տո՛ւր, պիրաղ սօլուկ ալ, էօթէտէ տա հա նէ՞ գալտըր քի :

Էթտիլի գտնը սըճագ վէ էնթէրէսան առաջտըրկաթիւնլարը : —

— Էյ պրա՛մ . . . :

ՓԱՅԼԱԿ

ՄԱՍՆԱԻՈՐ ԱԶԴԻՔ

Առ Խ. Ե. Լ. [Ի Պէշիկթաշ] . — Բօսդ ըրբալը վերցու. իլիմօնի ջուրով նամակներդ բռնուեցան կապի ըյսին առջև կարդացուեցան, ալ կարճ կապէ կնէղեանէ :

Առ Օր. Ա. [Ի Գուլքարուի դուրս] . — Մաքուր բառը « ք » ով կը գրուի և ոչ « փ » ով : Նաև առանց կասի նախադասութիւն չըլլար. բայց ձեր գործածելն յաճախ տեսած եմ, որ աններելի է, մանաւանդ վ. . . հիի մը :

ԼՈՒՍԻՆ

Խիկար, ի՞նչ ունիս դարձեալ, տխուր կերևաս կոր այսօր .

— Ի՞նչպէս չը տխրիմ, չես ըսեր զամալը մարդը, եղական սրտակոխան այլ և արաբագէտ Թիւեաքեանն սկսեր են հիմա ալ խաբազանա հարուածել շիտակը, շատ մեղքացայ, ի՞նչ ընէ մարդը, կողքէ որ զինքը պատուեն ու մեծարեն ու գրած ներուշի կարեւորութիւն տան, քիչ մը մեծամիտ ու շառլաթան է եղեր, ի՞նչ կըլլայ որ ելեր զամալը մարդուն խարաղանի հարուածներ կուտան .

— Ի՞նչ ընեն հապա երբ խօսքով չհասկնար . լրագրական տաղարէզն Երզնկայի գեղազուարճ դաշտերէն մին և անմարդաբնակ տեղ մը կարծելով բերնին եկածն «տյար ույմազ» դուրս կուտայ, անցեալ օր ալ Լայսի կը պատուիրէր իրեն հետ չիյնալ, ըսելով թէ ինքն Երզնկայի խոտերոյն և ջրոյն խըստութեանն արդէն վարժ ըլլալով՝ կրնար իւր հարուածներն ալ հետեւարար գորուոր ու վտանգալից ըլլալ : Ա մանք կերեայ թէ իւր այս խոտավանութենէն իրեն ինչ ըլլալն հասկնալով սկսած են այժմ խարաղանաւ հարուածել . ուստի ես ալ կը պատուիրեմ քեզի, Խիկար, մի մօտենար բնաւ անոր և խարաղան մ'ալ զուն տանելով հեռուէն տեսնուէ միշտ հետը :

* * *

Ահ, ո՞ր են ամուրիութեանս զուարդ ու երջանիկ օրերն, ինչո՞ւ արդեօք ամուսնացայ . այս ի՞նչ անտանելի և աղետ ունի է եղեր ամուսնացեալ ըլլալն . իմ բոլոր հարստութիւնս կուտայի, եթէ մէկն կարող ըլլար ամուրիութեանս զուարթ ու խաղաղ օրերն ինձ վերադարձնել, կըսէր անցեալ օր . էրկինէն երած և ունեւոր տիկին մը .

— Եթէ իրօք օրիւրդ մը եղած ըլլայիր, կործանմ' ընդհակառակն ուրիշ կերպով պիտի մտածէիր, և այն տունն ընդ միշտ պիտի փափաքէիր ամուսնացեալ ըլլալ . սրտատխնակայ ամուսնութեան խիստ հակամէտ և ամուրիութեանէն ձանձրացած օրիւրդին մէկը :

* * *

Անցեալ գիշեր Խիկար երազին մէջ կը տեսնէ որ Իրաւունք և Արդարութիւն իրարու սլլուեր իրար կը համբուրեն և արտասուելից ու աղէկուոր գըրկախոտութիւն մը կընեն : Հետեւեալ օրն արթննալով իւր մեծ մօրն կը պատմէ սոյն տարօրինակ երազն և մեծ մայրն ալ սա մէկնութիւնը կուտայ .

— Տղաս, այդ երազդ խիստ տարօրինակ է թէպէտ և, բայց սա ճշմարիտ մեկնութիւնը կրնամ տալ ատոր՝ կերեայ որ այդ երկուքն իրարու վերջին բարեւ կուտան կոր, մէյ մ'ալ մէկ մէկու հետ շոխանուելու արդմանա :

* * *

Գեղացի սլառաւին մէկը քաղաք կերթայ ու ազուա մը կը գնէ, կը հարցնէ բովինը թէ այդ ազուաը ի՞նչ պիտի ընէ .

— Հոգի, կըսէ սլառաւը, էրիկս դրուցեց թէ ազուաը երեք հարիւր տարի կապրի . պիտի փորձեմ տեսնելու համար թէ իրա՞ւ է ըսածն :

* * *

Այսչափ տարուան խմբագիր ես, այս ի՞նչ է ալթըն, ամենուն կինը օգտախաղութեան կերթայ կոր, այս տարի ինձի անպատճառ օգտախաղութեան պիտի տանիս, ապա թէ ոչ՝ կը տեսնես գլուխդ ի՞նչ փորձանքներ կը բերեմ .

— Կնիկ, աղէկ ամա, ստակ ո՞ւր է որ քեզի օգտախաղութեան տանիմ, դու չե՞ս գիտեր որ խմբագրութիւնը մուրացկանութեան պէս բան մը նէ հիմա .

— Ես անանկ բան չիյտեմ . ամենն ալ կըսեն կոր քի բուկին կաղթաղ հիմա շատ կը բշտիկոր, ես անանկ պարապ խօսքեր ալ մտիկ չեմ կրնար ըներ . կամ պիտի տանիս և կամ ամեն իրիկուն քեզի հոն դարտ չեմ թողուր . հէլալէթ ասանկով ես ալ հախէթ կուզամ .

— Գիտես քի ես ալ քու հախէթ չեմ կրնար գալ՝ ըսաւ էրիկն . վաղն լրագրիս մէջ քաղաքակա նութեան զոյշելիք յօդուած մը կը հրատարակեմ . զիս կը բանտարկեն և ձեռքէդ կազատիմ՝ վերջապէս :

* * *

Կայրենէ հանրմ, էրիկդ ի՞նչպէս եղաւ .

— Առջի պէս չէ . սակայն բժիշկը ըսաւ որ խուրթիւնը բնաւ չպիտի անցնի և թէ քիչ մ'ալ սալուշ պիտի մնայ .

— Չըսե՞ս, ճիշդ ժամանակիս յարմար ամուսին մը սիտի ունենաք ասիէ ետը :

* * *

Բարեկամ, խմայա՞ք, խեղճ Միհրանիկին աչքերը բոլորովին գոցուեր են, շատ կը մեղքնամ կոր . բայց ի՞նչ օգուտ որ ձեռքէս բան մը չգտար .

— Ի՞նչ կայ այդչափ մեղքնալու, ատոր դարմանը շատ դիւրին է . թո՛ղ կարգուի, աչքերը չըստ մը կը բացուին :

ՃԻՎԱՆ

ԱՐՏՕՆԱՏԵՐ

ԻՄԲԱԳԻՐ

Հ. Ե. ԳԻՄՆԱՍԵԱՆ

Մ. ԳԱՓԱՄԱՆԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Մ. Կ. ՍԱՐԸԵԱՆ ԵՒ ԸՆԿ. ՄԵՐՃԱՆ ԶԱՐԶԻ ՐԻԶՈՒ ԷՔԻ. ԽԱՆԻ ՄՈՒԿ ԹԻՒ 20